

Krzysztof Bejmert

„Ponadstandardowe” działania kierowane do osób korzystających z pomocy społecznej na przykładzie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sieradzu

Studia Sieradzana 4, 61-66

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Mgr Krzysztof Bejmert: „Ponadstandardowe” działania
kierowane do osób korzystających z pomocy
społecznej na przykładzie Miejskiego Ośrodka Pomocy
Społecznej w Sieradzu**

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sieradzu

Abstract

The article presents the issues associated with above-average social assistance implemented in MOPS Sieradz. Of course not missed the legal issues that are the basis for institutionalized social assistance. But our goals was to show the non-standard measures.

Key words: social, municipal social welfare center, family unit.

Artykuł przedstawia problematykę związaną z ponadstandardową pomocą społeczną realizowaną w MOPS w Sieradzu. Oczywiście nie pominięto zagadnień prawnych, które są podstawą w zinstytucjonalizowanej pomocy społecznej. Jednak naszym celem było ukazanie niestandardowych działań.

Słowa kluczowe: pomoc społeczna, miejski ośrodek pomocy społecznej, rodzina, jednostka.

„Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, która ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.”¹³⁸

I.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej głównym celem pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych i doprowadzenie ich do życiowej samodzielności i integracji ze środowiskiem. Realizacja tych celów odbywa się głównie poprzez świadczenie pracy socjalnej oraz przyznawanie i wypłacanie przewidzianych ustawą świadczeń. Można uznać, że skutki niesionej pomocy społecznej są skuteczne wtedy, gdy zostaną usunięte dysfunkcje w rodzinie, które były przyczyną zmuszającą osoby po sięgnięciu po ową pomoc. Tylko wtedy można uznać pracę za zakończoną, gdy „klient pomocy społecznej” przestanie po nią sięgać. Nie z powodu zniechęcenia, braku współpracy czy popadnięcia w jeszcze większe problemy, ale z powodu usamodzielnienia i nabycia możliwości uzyskiwania własnych dochodów umożliwiających utrzymanie siebie i rodziny.

Aby uzyskać wspomniane wyżej cele wykorzystuje się różne instrumenty mające na celu pracę z osobami i rodzinami, które powinny wypracować w nich chęć do podejmowania działań skutkujących poprawą ich sytuacji. Jednym z tych instrumentów jest właśnie praca socjalna. Ma ona na celu wsparcie w kierunku zapobiegania negatywnym skutkom pojawiających się zagrożeń związanych przede wszystkim z niedoborem środków

¹³⁸ Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2013 . poz. 182 ze zmianami)

finansowych. Zwrócić jednak należy uwagę na to, że niedobór środków finansowych jest częstą lecz nie jedyną przyczyną pojawiających się problemów. Bardzo często idzie on w parze z innymi przyczynami, które powodują, że człowiek staje się podopiecznym ośrodka pomocy społecznej. Zdarz się, że brak pracy powoduje ubóstwo i dalsze problemy w rodzinach, ale jest i odwrotnie – problemy spowodowane np. alkoholizmem, chorobą czy niepełnosprawnością są przyczyną utraty zatrudnienia i doprowadzają do ubóstwa. Często również problemy nie idą w parze, tylko nakłada się kilka przyczyn jednocześnie. Wszystkie te przyczyny muszą być zdiagnozowane przez pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej i poprzez pracę socjalną należy podejmować próby znalezienia takiego rozwiązania, które będzie skutkowało polepszeniem sytuacji osoby czy rodziny, którą to dotknęło.

II.

Jednym, a chyba najważniejszym działaniem skierowanym do osób często nazywanych „wykluczonymi społecznie” lub „zagrożonych wykluczeniem społecznym” jest praca socjalna. Choć często pomoc społeczna jest kojarzona z wypłatą świadczeń pieniężnych i takie są często oczekiwania ze strony tych osób, to główny nacisk powinien być kładziony właśnie na pracę socjalną. Nie jest właściwym przyznawanie świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej bez przeprowadzenia rozeznania w środowisku osoby ubiegającej się o nie. Do tego służy m. in. wywiad środowiskowy przeprowadzany w miejscu zamieszkania wnioskodawcy, w którym pracownik socjalny przedstawia szczegółowo sytuację rodziny oraz jej potrzeby i oczekiwania. To na podstawie tego rozeznania można zdefiniować deficyty występujące w rodzinie i na tej podstawie podejmować działania, w postaci pracy socjalnej, prowadzące do wzmocnienia a nawet odzyskania zdolności właściwego funkcjonowania w dotychczasowym środowisku oraz umożliwienia realizacji tego celu bez konieczności ingerowania innych instytucji. Potrzebna jest pełna i dogłębna diagnoza sytuacji rodziny wraz z ustaleniem jej genezy, co jest bardzo ważne, choć nie zawsze możliwe. Rodzaj, forma i rozmiar powinny być dostosowane do oczekiwanych potrzeb oraz uzależnione od możliwości, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej. Warunkiem musi być również współpraca osób i rodzin w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji. Dlatego konieczność kierowanego wsparcia powinna być właśnie taka. Nie można przyznawać świadczeń pieniężnych bez wcześniejszego rozeznania i podjęcia działań „naprawczych”. Pracę socjalną mają uzupełniać świadczenia w postaci rzeczowej, finansowej i usługowej.

III.

Instrumentem określonym w ustawie o pomocy społecznej, ale w mojej ocenie traktowanym przez niektórych jako niestandardowy, jest Kontrakt Socjalny¹³⁹. Zgodnie z art. 108 ustawy o pomocy społecznej „W celu określenia sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów osoby lub rodziny znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej pracownik socjalny zatrudniony w ośrodku pomocy społecznej lub w powiatowym centrum pomocy rodzinie może zawrzeć kontrakt socjalny z tą osobą lub rodziną, w celu wzmocnienia aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.”¹⁴⁰ Zgodnie z tą definicją, w sytuacji, gdy osoba chcąc skorzystać ze wsparcia ośrodka pomocy społecznej zgłasza taką potrzebę, równoległe z pracą socjalną należy ustalić zasady współpracy pomiędzy wnioskodawcą a świadczeniodawcą. W myśl zasady „nic za darmo” wspomniany wnioskodawca musi zobowiązać się do zrealizowania określonych zadań, a w zamian za to (oczywiście po rozliczeniu tych zobowiązań w trakcie i po zakończeniu) może liczyć na wsparcie ze strony ośrodka w postaci finansowej ale też nie finansowej. Rodzaj i sposób przyznania pomocy uzależniona musi być od indywidualnych potrzeb osoby lub rodziny ubiegającej się o nią oraz od możliwości instytucji, która będzie jej udzielała. Takie ustalenia (rozłożone w czasie) oraz sposób rozliczania ich efektów, to właśnie informację, które mają znaleźć się w kontrakcie socjalnym. To on stanowi swoistą „umowę”, która jest zawierana między dwoma stronami, która musi być rozliczona w określonym w niej czasie. Kontrakt socjalny zobowiązuje do zrealizowania zawartych w nim ustaleń np. podjęcia aktywności zawodowej (zarejestrowania się w urzędzie pracy, poszukiwania pracy z wykorzystaniem własnych możliwości), uczestniczenie w szkoleniach zawodowych, podjęcie innych działań, które mogą przyczynić się do wzmocnienia pozycji w środowisku lokalnym. Ustaleń może być wiele. Wszystko zależy od indywidualnej sytuacji każdej osoby i rodziny. Ważne jest natomiast, aby wywiązywać się uczciwie z zawartych w kontrakcie postanowień, zarówno ze strony wnioskodawcy jak i instytucji, z którą kontrakt zawarto. Odmowa zawarcia kontraktu socjalnego lub niedotrzymanie postanowień w nim zawartych może być podstawą do odmowy udzielenia wsparcia lub wstrzymania wypłaty świadczeń już przyznanych, co w konsekwencji spowoduje uchylenie decyzji przyznającej.

Nie bez przyczyny nazwałem Kontrakt Socjalny jako narzędzie niestandardowe, bo z danych statystycznych wynika, że stosuje się go w stosunku do zaledwie około 4% osób

¹³⁹ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 8 listopada 2010 r. w sprawie wzoru kontraktu socjalnego (Dz. U. Nr 218, poz. 1439)

¹⁴⁰ Art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 182 ze zmianami)

korzystających ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej (w skali całego kraju). Są jednak szanse na znaczne zwiększenie ilości zawieranych kontraktów socjalnych. Wpłynąć ma na to nowelizowana właśnie ustawa o pomocy społecznej, zgodnie z którą zasiłki mają być tylko dodatkiem i pewnego rodzaju zachętą do podejmowania wszelakich działań, które pozwolą na usamodzielnienie się osób będących w trudnej sytuacji. Będzie tu właśnie dobre miejsce na stosowanie tego instrumentu, a dzięki niemu łatwiej będzie rozliczać zaangażowanie stron umowy.

IV.

Mimo, że statystycznie kontrakty socjalne są nielicznie wykorzystywane, to są obszary, w których ośrodki pomocy społecznej w tym Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sieradzu, podpisują kontrakty i rozliczają realizację postanowień w nich zawartych. Jednym z takich działań jest realizacja kontraktów socjalnych w projektach dofinansowanych przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Osoba chcąc skorzystać z oferowanych w ramach projektu działań podpisuje z pracownikiem socjalnym kontrakt socjalny, w którym zobowiązuje się do wywiązania się z wskazanych w nim ustaleń, a w zamian za to może korzystać z oferty, którą dzięki realizacji projektu może jej zaoferować ośrodek pomocy społecznej. Kontrakt socjalny zawiera ocenę sytuacji życiowej osoby, która go podpisuje. W tej ocenie konieczne należy zamieścić informacje o:

- Przyczynach trudnej sytuacji życiowej,
- Możliwościach osoby lub rodziny pozwalających na rozwiązanie trudnej sytuacji życiowej,
- Ograniczeniach osoby lub rodziny albo barierach w środowisku powodujących utrudnienia w rozwiązywaniu trudnej sytuacji życiowej,
- Okresie pozostawania osobą bezrobotną i działaniach podejmowanych w celu przeciwdziałania tej sytuacji,
- Przyczynach niepowodzenia działań,
- Efektach podjętych działań wymagających dalszego wsparcia,
- Celach, które ma osiągnąć, aby wzmocnić aktywność i samodzielność życiową, zawodową lub przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu.¹⁴¹

W ramach projektu w zamian za realizację założeń kontraktu, można skorzystać z szerokiego wsparcia, dzięki któremu można zdobyć nowe kwalifikacje, a także brać udział

¹⁴¹ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 8 listopada 2010 r. w sprawie wzoru kontraktu socjalnego (Dz. U. Nr 218, poz. 1439).

w warsztatach i szkoleniach oraz imprezach kulturalnych, spotkaniach integracyjnych czy atrakcyjnych wycieczkach. Wszystko to oferowane jest nieodpłatnie, a jedynym warunkiem jest wywiązywanie się z ustalonych założeń. Być może wgląda to trochę jak „zabawa na koszt Unii Europejskiej”, ale poprzez integrację ze środowiskiem zewnętrznym, poprawę wizerunku oraz poprawę samooceny dzięki kompleksowemu wsparciu psychologicznemu, prawnemu i socjalnemu a także dzięki nabyciu umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach i możliwości skorzystania z oferty kulturalnej, do której nie zawsze był dostęp, osoby objęte takim wsparciem łatwiej odnajdują się na otwartym rynku pracy. Mają podniesioną samoocenę, poprawiony wizerunek, często określoną ścieżkę zawodową. Zostali objęci szerokim wsparciem. Teraz do nich należy decyzja, czy właściwie wykorzystają to, co zaoferował im Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w ramach zawartego Kontraktu Socjalnego.

Bibliografia

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 182 ze zmianami)

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 8 listopada 2010 r. w sprawie wzoru kontraktu socjalnego (Dz. U. Nr 218, poz. 1439)